

OFERTA TURISMULUI URBAN DIN CHIȘINĂU PRIN PRISMA AMALGAMULUI DE STILURI ARHITECTURALE

Veaceslav BÂRDAN, ORCID ID: 0000-0001-8233-0959

veaceslav.bardan@tem.utm.md

Mariana BEJENARU,

mariana.bejenaru@emi.utm.md

Lilia CHIRIAC, ORCID ID: 0000-0002-4249-6871

lilia.chiriac@tem.utm.md

Angela MORARU,

angela.moraru@emi.utm.md

Abstract. *Turismul urban în Europa de Est a căpătat o răspândire largă în ultimele trei decenii, ceea ce a provocat un interes sporit pentru turiștii din întreaga lume. Un interes și mai mare l-a stârnit deschiderea spre piețele occidentale a ofertei turistice din partea statelor ex-sovietice. Republica Moldova este un exemplu tipic, doar că această ofertă este mai modestă cel puțin din două considerații: prima – este un stat mic și, a doua cauză, din modestul potențial turistic antropocentric cea mai mare parte a fost distrusă în cel de-al doilea război mondial. Din puștinul rămas, o parte a fost distrusă pe timp de pace de către autoritățile sovietice pentru a nu aminti despre „trecutul burghez”, o altă parte s-a pierdut în perioada de după proclamarea independenței din cauza autorităților naționale, fie din incompetența de a conserva sau reabilita edificiile valoroase, sau, și mai grav, pierderea edificiilor drept urmare a distrugerii lor în urma coruperii funcționarilor de către interesele business-ului imobiliar.*

Prezenta lucrare încearcă să scoată în evidență și să propună publicului larg vizitarea unui șir de obiecte turistice din centrul municipiului Chișinău, care s-au păstrat și au fost amenajate.

Amalgamul de stiluri arhitecturale reprezintă o carte de vizită și o scurtă istorie a evoluției capitalei Republicii Moldova din ultimele două secole, care se propune a fi inclus în itinerariile turistice ale agențiilor de turism.

Cuvinte cheie: obiecte turistice, turism urban, monumente de arhitectură.

Itinerarul turistic: „Centrul istoric al orașului Chișinău”

Itinerarul reprezintă un traseu circular cu tematica de bază: istorie, cultură, arhitectură clasică și modernă ce permite vizitatorilor cunoașterea patrimoniului arhitectural și cultural a multiplelor culturi care au existat în această zonă, aspectele istorice legate de tradiții și

obiceiuri de proiectare a clădirilor pe teritoriul dat. Principalii beneficiari ai itinerarului sunt grupurile de copii, adolescenți, tineri și adulți. Traseul constituie un tur pietonal care începe din Piața Marii Adunări Naționale de pe str. Bănulescu Bodoni parcurge 32 de obiective și revine în Piața Marii Adunări Naționale având o formă circulară cu grad redus de complexitate. Pe parcursul turului beneficiarii vor vizita următoarele obiective turistice:

Piața Marii Adunări Naționale. Piața Marii Adunări Naționale din Chișinău (PMAN) este situată în centrul capitalei Republicii Moldova. Este un monument de arhitectură de însemnătate națională având o suprafață de 13 300 m². În imediata apropiere a pieței se află Arcul de Triumf, Catedrala Mitropolitană, Casa Guvernului, precum și Grădina Publică Ștefan cel Mare. Spațiul de câteva sute de metri pătrați din perimetrul actualului bulevard Ștefan cel Mare și Sfânt, cuprins între străzile Pușkin și Bănulescu-Bodoni, inițial, a fost concepută și formată ca o axă ce trebuia să devină dominantă pentru oraș, de fapt, ca un nucleu sacral, aici urmând să fie construite, una după alta, Catedrala „Nașterea Domnului” și Clopotnița din preajma ei (1836), Porțile Sfinte (1840), concepute de arhitectul Zauschevici după modelele vechilor Arcuri de Triumf romane, iar vizavi de ele, unde astăzi se află edificiul Guvernului – sediul Mitropoliei, edificiile Seminarului Teologic, în colțul stâng al pieței, fiind construită Casa Arhiepiscopiei (1911), numită și Casa lui Serafim [1].

Monumentul lui Ștefan cel Mare și Sfânt. Una dintre cele mai importante capodopere ale parcului Grădina Publică Ștefan cel Mare și Sfânt este monumentul lui Ștefan cel Mare și Sfânt, realizat după proiectul sculptorului basarabean Alexandru Plămădeală în 1923. În perioada 1942 – 1944 monumentul lui Ștefan cel Mare a fost instalat în fața Arcului de Triumf, însă apoi a fost demontat și ascuns în România. Monumentul a fost de două ori evacuat în România, în 1941 în or. Vaslui și în 1944 în or. Craiova. A fost adus înapoi la Chișinău în 1945. Statuiei i-a fost schimbată locația în parc de câteva ori și doar în 1989 a revenit la locul pe care i l-a ales însuși Al. Plămădeală. Monumentul este emblematic prin faptul că Ștefan cel Mare e prezentat în statură deplină, ținând într-o mână sabia – simbol al luptei duse împotriva Imperiului Otoman, iar în cealaltă Crucea, ceea ce simbolizează că a fost apărătorul creștinătății [2, 3].

Scuarul Europei. La 9 mai 2008, de Ziua Europei, a fost inaugurat Scuarul Europei, situat la intrarea în Grădina Publică Ștefan cel Mare și Sfânt din partea bulevardului cu același nume. În centrul scuarului este amplasat drapelul Uniunii Europene, iar pe ambele părți ale scuarului sunt înălțate drapelurile Chișinăului, cel al Republicii Moldova și al Uniunii Europene. Pietricele albastre și galbene de jos redau cu exactitate fonul albastru și cele douăsprezece stele ale drapelului. De regulă, în acest scuar, primarul general al municipiului Chișinău Dorin Chirtoacă, își prezenta rapoartele anuale de activitate [4].

Grădina Publică Ștefan cel Mare și Sfânt. Denumiri anterioare: Grădina Alexandru (în cinstea împăratului Alexandru al II-lea), 1818; Grădina Publică Orășenească; Parcul Aleksandr Pușkin, din 1949, Grădina Publică Ștefan cel Mare și Sfânt din 20 iulie 1990. Localizare: în perimetrul străzilor Mitropolit Gavriil Bănulescu-Bodoni, 31 August 1989, Maria Cebotari și bd. Ștefan ce Mare și Sfânt. Construit în anul 1818, teritoriul parcului are o suprafață de 7 ha. Inițial, pentru a nu admite pătrunderea vacilor, caprelor și altor animale în Grădina Publică, parcul a fost îngrădit cu nuiele, iar apoi, la sfârșitul anului 1860, a fost înconjurat cu un gard din fier turnat. Este cel mai vechi parc, conceput și amenajat în manieră clasică. Construcția acestui parc se datorează soției guvernatorului Basarabiei, Anastasia Bahmetieva, care a sugerat ideea de a întemeia o grădină publică în stil franțuzesc. Planul parcului a fost întocmit de Ozmidov, arhitectul și inginerul cadastral al Basarabiei. Mai târziu, în 1825 încep lucrările principale, conduse de inginerul cadastral Bogdan Eitner, care a trasat aleile parcului. Una din intrările în parc este păzită de doi lei din marmură. Istoria lor este un adevărat mister al parcului central. Există doar zvonuri cum că aceștia au aparținut cândva unei case bogate din capitală, iar după distrugerea acesteia, în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, monumentele au fost aduse în Grădina Publică. Puțini dintre trecătorii mereu grăbiți observă că cei doi lei nu sunt identici [5].

Aleea Clasicilor literaturii române. În 1957 a început construcția Aleii Clasicilor literaturii române. Ideea de a crea un ansamblu sculptural, plasat pe raza centrală a parcului a fost lansată în anii '30 ai sec. XX de renumitul sculptor Alexandru Plămădeală, dar a devenit realitate abia în 1957 prin eforturile Uniunii Scriitorilor. La început, aleea a fost alcătuită din 12 busturi ale clasicilor literaturii române, instalate pe ambele părți ale aleii centrale a parcului, ce duce de la bd. Ștefan cel Mare și Sfânt

până în centrul parcului. Busturile clasicilor au fost turnate din bronz și instalate pe postamente din granit roșu poleit. Aleea clasicilor începe cu busturile lui D. Cantemir și N. Miliescu-Spătaru, continuă cu cele ale lui Gh. Asachi, C. Stamati, Al. Donici, M. Eminescu, Ion Creangă... După renașterea națională din 1989-1991, aleea s-a completat cu busturile mai multor scriitori și poieți români și basarabeni a căror activitate nu era studiată în perioada sovietică. Astfel, Aleea s-a extins în partea adiacentă str. 31 august 1989. În zilele noastre Aleea numără 30 de busturi. Pe Alee se desfășoară diverse manifestări culturale, recitaluri, întruniri cu prilejul unor importante evenimente și sărbători. Parcul are șapte intrări pe întreg perimetrul său. În parc cresc aproximativ 50 de specii de arbori și arbuști, unii dintre ei au atins vârsta de aproape 200 de ani, printre ei fiind și un salcâm gigant [6, 7].

Monumentul Pușkin din Grădina Publică Centrală. În 1885 în Grădina publică a fost inaugurat monumentul poetului rus A. S. Pușkin, care a fost exilat în Basarabia în anii '20 ai sec. XIX. Bustul de bronz, realizat de Aleksandr Opekușin, iar postamentul și coloana din granit de A. Tuzini. A fost creat și instalat din resursele financiare ale orașenilor după o listă de subscriere (1 000 de ruble în aur). Pe soclul monumentului au fost gravate versurile poetului dedicate vieții sale în Chișinău și data deschiderii monumentului: 26 mai 1884. Este amplasat la intersecția axelor centrale ale Grădinii Publice, în 1954 strămutat în centrul Grădinii Publice „Ștefan cel Mare și Sfânt”). Astăzi, monumentul dat se consideră a fi cel mai vechi păstrat în oraș, și este situat în centrul parcului, fapt care explică și numele dat Grădinii Publice în 1949 [8].

Reședința de Stat (str. Nicolae Iorga, 21, 23, 24). Clădirea cu patru niveluri din str. Nicolae Iorga nr. 21 a fost construită în 1980, după un proiect al arhitectului Mihail Orlov. Fiind concepută drept hotel pentru delegații oficiale și demnitari de rang înalt, are o ținută arhitecturală deosebită, îmbinând stilul retro cu elemente clasice și tradiționale. Holul este decorat cu marmură albă și vitralii multicolore. Inițial edificiul a fost parte componentă a Palatului Republicii, iar din aprilie 2003, printr-un act de predare-primire a fost transmis în gestiunea Direcției generale pentru administrarea clădirilor Guvernului Republicii Moldova. În prezent este transformat în clădire de birouri. Reședința de stat de pe str. Nicolae Iorga, 23. Clădire cu 2 etaje cu suprafața de 2 263,63 m², dată în exploatare în anul 2006. Clădirea are statut de Reședință de Stat a Republicii Moldova. Monument de arhitectură înscris în Registrul

monumentelor de istorie și cultură din municipiul Chișinău la inițiativa Academiei de Științe [9].

Clădirea Muzeului Național de Istorie a Moldovei. Muzeul Național de Istorie a Moldovei se numără printre cele mai importante instituții muzeale din Republica Moldova, atât din punctul de vedere al patrimoniului său, cât și al prestigiului științific. *Clădirea* Muzeul Național de Istorie a Moldovei a fost așezat chiar de la începuturi în clădirea istorică a Gimnaziului nr. 1 de băieți, ulterior Liceul de băieți „B. P. Hașdeu” (în anii 1945-1963 aici a fost plasat detașamentul de grăniceri „Nistru”, iar în 1963-1977 – Universitatea Tehnică), care era în curs de restaurare. Cutremurul din 1977 a avut un rol cât se poate de dramatic în istoria acestui monument, soldat cu degradări structurale ce au dus construcția în pragul prăbușirii. Lucrările de restaurare de tip istoric, demarate în 1979, au eșuat din cauza gradului avansat de degradare a structurilor din secolul al XIX-lea. Clădirea veche a fost demolată și înlocuită cu una nouă (construcția a durat din 1980 până în 1987), care a păstrat doar aspectul exterior al monumentului de istorie, în stil eclectic, și ambientul decorativ al sălii de festivități a gimnaziului, refăcut în trei săli cu cupolă din clădirea nouă. Astfel încât noul edificiu al muzeului, dat în folosință în 1987, este o clădire monumentală contemporană, cu etaj și parter, care își etalează fațada spre strada 31 August 1989. Ea cuprinde 12 săli de expunere și o dioramă, cu o suprafață totală de 5 700 m² [10].

Statuia lupoaiței romane (Lupa Capitolina)

Este o replică a renumitei statuii romane (autor Ettore Ferrari), care a fost dăruită de municipalitatea orașului Roma în primii ani după unirea Basarabiei și Bucovinei cu România (a.1921). În 1940 statuia, pe motiv politic, a fost topită. În anul 1990, „Liga Culturală pentru Unitatea Românilor de Pretutindeni” a realizat o copie a statuii, care a fost instalată în fața Muzeului Național de Istorie a Republicii Moldova din Chișinău [11].

Biblioteca Națională. Este principala bibliotecă a statului care răspunde de conservarea, valorificarea și salvagardarea moștenirii culturale scrise. Biblioteca funcționează în conformitate cu principiile directoare UNESCO referitoare la acest tip de biblioteci; ea este parte componentă a Bibliotecii Digitale Europene. Biografia Bibliotecii Naționale începe la 22 august 1832, dată la care a avut loc inaugurarea Bibliotecii Publice Guberniale a Basarabiei. În prezent, Biblioteca

Națională este unul din obiectivele de valoare deosebită ale patrimoniului național și prezintă tezaurul moștenirii culturale scrise și imprimare a Republicii Moldova. Biblioteca asigură accesul publicului larg la colecțiile sale în scop de cercetare, studiu și/sau informare. Biblioteca este accesibilă tuturor cetățenilor care au atins vârsta de 14 ani.

Biblioteca Publică Gubernială din Chișinău (ulterior Biblioteca Publică din Chișinău) a fost înființată de jure în 1830, printr-o dispoziție-acord a Ministerului de Interne al Rusiei care rămâne fondator al bibliotecii până în 1917 [12].

Palatul Republicii din Chișinău, inițial (din 1984) cunoscut ca *Sala Prieteniei*, din 1988 – *Centrul Republican de Cultură și Artă*, din 1994 – *Palatul Oficialităților Statale* și din 1995 renumit *Palatul Republicii*, cu menirea de a presta servicii corpului diplomatic, Guvernului și altor organizații de stat, este o întreprindere de stat, creată în baza hotărârii Guvernului Nr. 455 din 29 iunie 1994, fondator fiind Cancelaria de Stat. Această operă de artă poate, cu siguranță, fi numită - cartea de vizită a Republicii Moldova datorită expresivității sale, ca urmare a evidențierii trăsăturilor unice ale culturii poporului moldovenesc. Palatul Republicii are valoare de unicat prin ținta sa arhitecturală, prin dotarea tehnică și polivalența funcțională, intrând în registrele internaționale care includ cele mai somptuoase clădiri din lume. Situat în inima capitalei, pe str. Maria Cebotari 16, la un pas de parcul Ștefan cel Mare și Sfânt, Palatul Republicii este considerată una din remarcabilele opere ale arhitecților, proiectanților și meșterilor basarabeni în frunte cu Ivan Andreevici Zagorețkii, arhitectul principal. Construit în perioada guvernării sovietice cu scopul întrunirilor de rang înalt, edificiul a avut și are parte de numeroase vizite a oaspeților importanți din diferite țări.

Palatul Republicii este construit în stil retro, îmbinând cu succes elemente clasice și tradiționale autohtone. La construcția Palatului s-au folosit cele mai calitative și deosebite materiale pe acele timpuri. Toate materialele au fost comandate de peste hotarele țării: marmură și granitul din originara Ucraina, Georgia, Rusia; vitraliile din Riga; geamurile din RDG, candelabrele și lustrele de cristal din Cehoslovacia. Important a fost faptul că toate lucrările au fost efectuate de meșterii nativi: constructorii, zugrăvi, pictori, zidari. Industria de mobilă din țară a executat nenumărate panouri pentru hale, mobilier, uși. Pentru interior au

fost proiectate încă peste 200 de planuri, pe lângă setul de bază [13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21].

Curtea Suprema de Justiție. Monument de arhitectură de însemnătate locală, introdus în Registrul monumentelor de istorie și cultură a municipiului Chișinău, alcătuit de Academia de Științe. În 1875 Cărmuirea Urbană a petrecut o licitație publică a loturilor de pământ virane. Terenul, aflat la intersecția străzilor Kogălniceanu și Mitropolit Bănulescu Bodoni a fost achiziționat de către secretarul de colegiu Ivan Vikentievici Jigalcovschy. La vinderea acestei proprietăți imobiliare doamnei A.P. Baranevici în 1880, se preciza, că este alcătuită dintr-o casă din piatră într-un etaj, cu o galerie din geamuri și dintr-o atenansă din cărămidă într-un etaj, cu beci, fântână și o livadă cu pomi fructiferi. În 1882 această proprietate imobiliară este cumpărată de Elena Semenovna Popa. În 1896 ea demolează casa veche și pe același loc construiește o casă nouă, cu două etaje, aproximativ în 1898. În 1911 casa cu două niveluri și dependențele din curte au fost vândute Băncii funciare Țărănești. Din 1911 aici se construiește o clădire de afaceri cu două etaje, autor al proiectului, posibil, este Mihail Constantinovici Cecheruli-Cuș. În anii 1917–1918 au devenit sediul mai multor organizații, asociații și organisme de stat.

Imobilul este construit în două niveluri, pe un plan unghiular, cu fațadele aliniate liniilor roșii ale străzilor M. Kogălniceanu și Mitropolit G. Bănulescu-Bodoni, de unde are loc intrarea în edificiu. Fațada principală are o compoziție simetrică, cu rezalite laterale și cu amplasarea în axa de simetrie a unui rezalit central, a intrării principale, scoasă în evidență de concentrarea în jurul ei a elementelor de decor neoclasic. Două porticuri din coloane îngemănate cu un balcon-tribună deasupra intrării și altele amplasate la mijlocul aripilor laterale, sunt susținute de console robuste, cu modelare decorativă, evidențindu-se pe fundalul paramentului acoperit cu bosaje alungite. Planul este soluționat după sistemul de coridoare cu cabinete amplasate lateral [22].

Blocul 2 al USM (str. Mihai Kogălniceanu, 67, colț str. Bănulescu-Bodoni. Complexul de edificii ale Școlii Teologice). Monument de arhitectură și istorie de însemnătate națională, introdus în Registrul monumentelor de istorie și cultură a municipiului Chișinău, alcătuit de Academia de Științe. Școala spirituală a fost fondată la începutul secolului al XIX-lea și se afla inițial în clădirile care aparțineau Seminarului duhovnicesc. La începutul anilor '70 ai secolului al XIX-lea,

Conducerea școlii a decis construcția unei clădiri proprii cu capelă și alte anexe. Uprava a dăruit Școlii un sector de pământ, mărginit de străzile Reni, Livezilor și a Seminarului. În primăvara anului 1875 Secția de construcții a Conducerii guberniale a confirmat proiectul și devizul de cheltuieli a construcției blocului principal al școlii și a atenansei de lângă el. Autorul proiectului și a devizului este arhitect eparhial M. Seroținsky, care a supravegheat și lucrările.

Este un edificiu construit în două etaje, cu trei rezalite la fațada principală, aliniată la linia roșie a străzii, cărora le corespund corpuri de clădire la fațada posterioară. Fațada este simetrică, cu 23 de axe compoziționale, dintre care cinci revin la partea centrală, câte trei la rezalitele laterale și central, cu o dispoziție echidistantă [23].

Biserica USM - Biserica Întâmpinarea Domnului. Este un lăcaș de cult și monument de arhitectură de însemnătate națională, introdus în Registrul monumentelor de istorie și cultură din municipiul Chișinău. Biserica „Întâmpinarea Domnului” este situată în campusul Universității de Stat din Moldova, fiind numită și „biserica Universității”. Biserica a fost construită în anii 1879–1880 pe un teren, donat de primăria Chișinăului, Școlii Duhovnicești (Teologice). Sfințirea lăcașului a avut loc la 24 august 1880. În octombrie 1899 a început reconstrucția condusă de arhitectul Mihail Seroținski, care a fost terminată la 17 octombrie 1902 și sfințită de Episcopul Chișinăului și Hotinului, P. S. Iacob.

În timpul primului război mondial biserica a fost dată în folosința unei infirmerii militare, iar în timpul ocupației sovietice, a fost sală de sport pentru studenții Universității de Stat din RSSM. Între anii 1919-1940, apoi în 1941-1944 în clădirile Școlii Teologice își avea sediul Seminarul Teologic.

Lăcașul a fost redeschis în anul 1991 ca capelă a Facultății de Teologie a USM. Din anul 2000 au început lucrările de renovare a bisericii principalul aport avându-l Universitatea de Stat din Moldova [24].

Turnul de apă. Turnul de apă (numit și Castelul de apă) este un monument de arhitectură și artă de însemnătate națională, introdus în Registrul monumentelor de istorie și cultură a municipiului Chișinău. Edificiul a fost zidit la sfârșitul secolului al XIX-lea după un proiect întocmit de Alexander Bernardazzi, pe cel mai înalt punct al orașului de la acea perioadă. Muzeul este cunoscut ca Turnul de apă, deoarece aici la început își avea sediul instituția furnizoare de apă potabilă din orașul

gubernial. Odată cu construcția turnului a apărut și prima rețea de canalizare din Chișinău, elaborată pe timpurile primarului Carol Schmidt. Acesta alimenta cu apă zona centrală a orașului, cu o capacitate de 200 mii de căldări de apă pe zi. Din 1892 până în 1940, clădirea a servit drept turn de apă, iar din 1940 a fost folosită ca turnul pompierilor (în foșorul de foc de la nivelul superior se afla cisterna cu apă), alături localizându-se unitatea de pompieri. Ca un muzeu al orașului Chișinău, turnul a început să lucreze în anul 1971. Înălțimea turnului până la cornișă este de 22 m. Pereții sunt construiți din piatră locală, cu câteva rânduri de cărămidă. Grosimea lor variază de la 60 cm la nivelul superior, până la 2 m la fundament. Înăuntrul turnului s-a păstrat o scară metalică în formă de spirală fabricată la uzina din Chișinău a lui Serbov-Sîrbu, iar în timpul renovării din 2013, a fost instalat un ascensor.

În timpul cutremurului din anul 1990 clădirea a fost grav avariata, și a fost închisă timp de zece ani. În anul 2000, muzeul s-a redeschis, însă doi ani mai târziu a fost din nou închis pentru renovare. În 2011 își deschide ușile din nou, iar apoi, după o altă reamenajare, în 2013.

În prezent muzeul orașului Chișinău, turnul găzduiește expoziția „Istoria orașului”, exponatele căreia datează din intervalul sec. XV-XX. De asemenea, pe ultimul nivel al castelului de apă se organizează deseori expoziții de picturi, fotografii, vernisaje, și chiar concerte [25, 26, 27, 28].

Muzeul Național de Literatură „Mihail Kogălniceanu”. A fost creat în toamna anului 1965 sub egida Uniunii Scriitorilor din Moldova. Colecția muzeului constă din peste 230 de mii de piese, printre care cărți, obiecte de artă, documente. A fost inițial denumit Muzeul Republican de Literatură din RSSM. După deschiderea actualei Case a Scriitorilor de pe strada 31 august 1989, 98 în Chișinău, în cadrul acesteia muzeului i-au revenit mai multe săli de expoziție, un subsol pentru păstrarea fondurilor, birouri pentru personal și o bibliotecă. Original, Vila Pronin reprezenta un ansamblu de clădiri, dintre care cea mai importantă era un conac/palat, denumit Palatul Pronin. Acesta din urmă a fost grav afectat de cutremurul din 1940 și de cel de-Al Doilea Război Mondial, fiind demolat ulterior, în perioada sovietică. Clădirile rămase au servit drept cantină a Consiliului de Miniștri al RSSM și apoi a Cancelariei de Stat a Republicii Moldova, înainte ca să devină sediul Muzeului Național de Literatură „Mihail Kogălniceanu”. Actualmente, muzeul organizează expoziții temporare în Sala de expoziții nr. 1 (blocul B), în vila urbană, monument

de arhitectură de nivel național (blocul A, „Sala galbenă”, „Sala roz”, „Sala verde”), numită mai nou și Casa cu tei a Fundațiilor Regale [29].

Monumentul Doina și Ion Aldea Teodorovici. Monumentul „Recviemul Dragostei” sau, cum e mai numit de localnici – „Două inimi gemene”. E situat la intrarea centrală în parcul „Valea Morilor”, vizavi de Universitatea de Stat din Republica Moldova. A fost inaugurat în anul 1999, la aniversarea a 7 ani de trecere în nemurire al renumitului cuplu de muzicanți, cântăreți, compozitori și patrioți ai națiunii. O sculptură autentică, creată de Iurie Canașin. O valoare reală de necontestat reprezintă memoria acestor 2 personalități ilustre, care au interpretat cântecele renașterii noastre naționale, dragoste și vatra din casă, cei care ne-au readus demnitatea și verticalitatea. Doina – profesor de literatură străină, cântăreață, dansatoare, Ion – compozitor și cântăreț, sunt artiștii moldoveni care au scris peste 300 de melodii și fără de care ne este dificil să ne imaginăm muzica modernă în Moldova.

Au decedat în octombrie 1992 într-un accident rutier, moartea lor rămasă o enigmă ce trezit multe semne de întrebare [30].

Sediul OSCE. Clădirea este amplasată pe strada Alexei Mateevici 75 din centrul capitalei, care găzduiește în prezent sediul OSCE în Republica Moldova și reprezentanțe diplomatice, inclusiv ale Statelor Unite ale Americii. Clădire cu destinație administrativă cu suprafața la sol de 2 450,3 m² are șase nivele (inclusiv suprafața interioară totală – 11 318,80 m², inclusiv: suprafața oficiilor – 4 959,6 m², suprafața parcării – 746,90 m²).

Facultatea de Litere, USM. Clădirea fostei școli reale. Monument de arhitectură și istorie de însemnătate națională, introdus în Registrul monumentelor de istorie și cultură a municipiului Chișinău, alcătuit de Academia de Științe. Școala reală a fost fondată în 1871, și inițial arenda încăperi de clasă în casele care aparțineau doamnei Foory (nu s-au păstrat). Special pentru construcția sediului școlii reale Uprava orașenească a oferit un lot de pământ viran, aflat la colțul cartierului mărginit de străzile Gubernială și Reni. În 1880 Secția de Construcții a Cărmuirii guberniale a confirmat proiectul clădirii noi pentru Școala Reală, arhitect V.N. Țăganko, supravegherea tehnică – arhitectul Semko-Savoisky. Construcția a început în 1883 și s-a terminat în anul 1886, clădirea fiind un monument al arhitecturii eclectice. Clădirea școlii reale are un plan în formă de careu, amplasată la colțul cartierului, cu o retragere de la liniile roșii ale străzilor, în fața intrării dinspre strada

Kogălniceanu, fiind organizat un scuar. Compoziția spațial-volumetrică a școlii, ridicată în două etaje, a fost soluționată simetric față de axa centrală, cu trei rezalite la fațada principală, și cu rezalite la colțurile clădirii. Planimetria este funcțională, bazată pe repartizarea claselor pe ambele părți ale culoarului în clădirea centrală și de o singură parte a culoarului – în aripile laterale, unde o parte erau ocupate de dormitoarele elevilor. Locul central este ocupat de vestibulul intrării, bibliotecă și sala de gimnastică, orientate spre curtea interioară, deasupra lor, la etajul doi – se aflau sala de festivități, ospătăria și capela școlară. Fațadele au o arhitectură în spirit eclectic, cu detalii arhitectonice la scară majoră, ce imprimă clădirii monumentalitate. Deosebit de monumental este soluționat rezalitul central, mai lat, cu cinci axe compoziționale. Este și mai înalt ca restul clădirii, cu ferestrele de la etaj cu diviziuni interioare în spiritul arhitecturii medievale, terminate în arc ogival, cu pilaștri instalate între ele, care susțin o cornișă cu console din piatră. Aceleași forme scot în evidență și rezalitele laterale, cu trei axe compoziționale. Paramentul fațadelor în zidărie aparentă din piatră fățuită, este diferit: la primul etaj bosaje orizontale, la etaj – asize cu alternarea nuanțelor naturale ale pietrei fățuite.

Partea superioară a clădirii avea un parapet din tumbe cu baluștri, înlocuit în urma reparațiilor cu unul plin cu un atic central.

Teritoriul școlii era izolat de spațiul urban printr-o îngrădire înaltă din grilaje fixate pe un soclu din piatră (dispărut și refăcut cu alte calități în ultimii ani) [31].

Agencia Națională pentru Siguranța Alimentelor. Agenția Națională pentru Siguranța Alimentelor (ANSA) este autoritatea administrativă cu activitate națională responsabilă de implementarea politicii statului în domeniul de reglementare și control pentru siguranța alimentelor și în domeniul sanitar-veterinar, zootehnic, al protecției plantelor și carantinei fitosanitare, controlului semincer, calității produselor primare, produselor alimentare și a hranei pentru animale. A fost creată la 16 ianuarie 2013, în baza reorganizării prin fuziune și în scopul optimizării structurale a mai multor instituții cu funcții de control și supraveghere în domeniul siguranței alimentelor. E vorba de Agenția Sanitar-Veterinară și pentru Siguranța Produselor de Origine Animală, Inspectoratul General de Supraveghere Fitosanitară și Control Semincer etc. [32].

Sediul fostei Cărmuiri Guberniale a Basarabiei și a Prezenței funcționarilor guvernului Clădirea fostei Conduceri guberniale (*denumire din Registrul*), strada Mihai Kogălniceanu, 63 A, B, C (colț str. Pușkin) Monument de arhitectură, artă și istorie de însemnătate locală, introdus în Registrul monumentelor de istorie și cultură a municipiului Chișinău, alcătuit de Academia de Științe. În 1903 secția de Construcții a Cărmuirii Guberniale a confirmat proiectul și devizul de cheltuieli pentru construcția propriului sediu, care avea din partea străzii Kogălniceanu trei etaje cu subsol, iar din partea străzii Pușkin – două etaje cu subsol. Proiectul a fost prezentat de subcolonelul V. Ivanițky, supravegherea tehnică a fost realizată de arhitectul orașului Mitrofan Elladi, construcția – căpitanul Petru Gheidenrih. Din partea străzii Pușkin, la clădire era alipită o atenansă în două niveluri. Construcția a fost finisată în 1904. Clădirea este amplasată la colțul cartierului, mărginit de străzile str. M. Kogălniceanu, și str. A. Pușkin, are un plan unghiular, cu colțul orientat spre intersecția străzilor sub forma unui rezalit. Intrarea de onoare este dinspre strada Pușkin, iar în curte -partea străzii M. Kogălniceanu, printr-un gang. Compoziția planimetrică este supusă dominației culoarului central, care străbate în lungime aripa de-a lungul străzii Pușkin, de o parte și alta a căruia se află cabinete. Circulația verticală are loc pe o singură scară, amplasată în axa intrării, mărginită de baluștri scunzi și masivi, construiți din beton, ca și bara care le acoperă. Tavanul este cu chesoane, corespunzătoare sistemului de acoperire din plite de beton armat. Paramentul fațadelor este din zidărie aparentă, căptușită cu piatră de calcar. Fațada orientată spre strada Pușkin are trei rezalite, două laterale și unul central, prin care are loc intrarea, soluționată sub forma unui portic cu patru coloane, deasupra căruia era amenajat un balcon. Rezalitele laterale sunt încununate de frontoane triunghiulare, pe fundalul unor atice plate. În partea superioară a pereților, o cornișă masivă, susținută de modilioane era dominată de un parapet din piatră, format din baluștri și atice deasupra rezalitelor, toate de factură neoclasică. Fațada orientată spre strada Reni (M. Kogălniceanu), are aceeași compoziție arhitecturală, ritmată de rezalite, cu excepția rezalitului central, în locul căruia a fost plasată o pereche de ferestre înguste. Rezalitul, orientat spre intersecția străzilor, era dominat de o cupolă parabolică (dispărută), care împodobește silueta clădirii și servea drept accent urbanistic [33].

Comitetul Național Olimpic și Sportiv din Republica Moldova.
Comitetul Național Olimpic și Sportiv din Republica Moldova (CNOS)

este o organizație sportivă din Republica Moldova, care își desfășoară activitatea în baza prevederilor Chartei Olimpice și ale statutului propriu. El acționează pentru dezvoltarea și sprijinirea mișcării olimpice în Republica Moldova, pentru cultivarea în rândul tineretului a interesului pentru sport și a idealurilor olimpice.

Organizația a fost fondată la 29 ianuarie 1991, ea devenind membră a Comitetului Internațional Olimpic (CIO) în 1993. Comitetul se implică în pregătirea sportivilor moldoveni pentru a permite participarea lor la Jocurile Olimpice. De asemenea, face parte din Comitetul Olimpic European. Sediul CNOS al Republicii Moldova este pe Str. Pușkin nr. 11 din orașul Chișinău.

Comitetul Național Olimpic al Republicii Moldova organizează, împreună cu federațiile naționale ale sporturilor olimpice, selecția și pregătirea sportivilor, asigurând reprezentarea Moldovei la Jocurile Olimpice, precum și la competițiile regionale, continentale și intercontinentale, organizate sub egida Comitetului Internațional Olimpic [34].

Vilă urbană și clădirea fostei clinici de hidroterapie a medicului L. Tumarkin, strada Pușkin, 11 A, B (colț str. Șciusev). Monument de arhitectură de însemnătate națională, introdus în Registrul monumentelor de istorie și cultură a municipiului Chișinău la inițiativa Academiei de Științe. În 1878 secretarul gubernial Nicolai Ivanovici Kușkovschi a cumpărat de la licitația publică organizată de Uprava urbană un lot de pământ, aflat la colțul cartierului, unde între anii 1879 și 1894 a ridicat o casă de colț, într-un parter, cu un subsol, alcătuită din șase odăi. În anul 1897 această proprietate imobiliară a fost cumpărată de medicul Lazar Tumarkin, unde între anii 1898 și 1902 a construit o clădire pentru clinica de hidroterapie. În 1903 proprietar au fost atestați Matei și Lazăr Tumarkin. În perioada interbelică clinica a fost reconstruită prin modificarea structurii și arhitecturii fațadei principale.

Litera A. Este o casă de locuit, construită la colțul cartierului, ridicată pe un plan rectangular, într-un parter, cu fațadele aliniată la liniile roșii ale străzilor A.S. Pușkin și A.V. Șciusev. Fațadele au o arhitectură eclectică, cu o abundență a detaliilor decorative, cu reminiscențe clasice. Fațada principală orientată spre strada A.S. Pușkin, are o compoziție disimetrică, cu amplasarea unui rezalit în partea centrală, prin care avea loc intrarea de onoare în casă (astăzi înlocuită cu o fereastră), un gol în arc, decorația plastică a arhivoltei căruia prin bolțari îl scoate în evidență

în raport cu restul ferestrelor cu golul rectangular. Colțurile casei și a rezalitelor sunt întărite vizual prin bosaje „diamant”, dublate în interior prin pilaștri cu aceeași tratare a fusului.

Litera B. Este o clădire alcătuită dintr-un parter cu etaj, ridicată pe un plan rectangular, amplasat în adâncul proprietății imobiliare. Are o fațadă simetrică, cu cinci axe compoziționale, dintre care patru sunt goluri de ferestre simple, rectangulare, fără ancadramente, cu amplasarea intrării în axa de simetrie, printr-un rezalit cu o loggie, formă repetată și la etaj. Arhitectura fațadei a fost soluționată în spiritul modernului, cu detalii specifice stilului pe lesenele la colțuri și pe registrul care separa parterul de etaj. Peretele fațadei era încununat de un parapet din piatră cu un atic în centru. În anii 90, în scopul amplificării clădirii prin construcția unei mansarde în acoperiș, decorația plastică a fost distrusă și fațada a obținut un aspect bastard, suburban, cu console false pentru susținerea unui acoperiș masiv [35].

Biblioteca Națională pentru Copii „Ion Creangă”. Biblioteca Națională pentru Copii „Ion Creangă” a fost inaugurată la Chișinău, în octombrie 1944, ca biblioteca orașenească pentru copii. La fondare avea o colecție de circa 10 000 publicații. În 27 octombrie 1945, conform Hotărârii Sovietului Popular al Comisarilor din RSS Moldovenească, instituției i s-a atribuit statutul de Biblioteca Republicană pentru Copii. Conform Hotărârii nr. 684 a Sovietului Miniștrilor al RSS Moldovenești, în 1949 i s-a conferit numele scriitorului rus A. S. Pușkin. Prin ordinul Ministerului Culturii al RSS Moldovenești Nr. 220 din 29 aprilie 1974 a fost transformat în Biblioteca de Stat pentru Copii a RSS Moldovenești „A. S. Pușkin”. În 27 februarie 1990 Colegiul Ministerului Culturii al RSS Moldovenești a adoptat Hotărârea de atribuire Bibliotecii a numelui scriitorului Ion Creangă. La 3 decembrie 1997 prin ordinul Nr. 256 a Ministerului Culturii al Republicii Moldova titlatura Bibliotecii de Stat pentru Copii „Ion Creangă” a fost modificată în Biblioteca Națională pentru Copii „Ion Creangă”. Edificiul, unde, din anul 1960, își desfășoară activitatea Biblioteca Națională pentru Copii „Ion Creangă”, este un complex de case, care a aparținut medicului V. Tverdohlebov. Monument de arhitectură de însemnătate locală, introdus în Registrul monumentelor de istorie și cultură a municipiului Chișinău, alcătuit de Academia de Științe. În 1831 Fedor Godzin, din șleahta poloneză, a vândut secretarului gubernial Foma Manucevici o casă cu o curte, aflată la colțul străzilor Leova și Gubernskaia. În 1872 această proprietate imobiliară a fost

cumpărată de către asesorul de colegiu Pavel Tverdohlebov, care demolează vechile construcții și în 1895 construiește o casă într-un etaj, ridicată pe un demisol. La parter se aflau nouă odăi, cu două intrări, iar în demisol – șase odăi și două bucătării cu o magazie. Imediat după edificare, imobilul a fost arendat pe trei ani pentru dislocarea școlii de stat evreiești. În 1940 proprietari erau moștenitorii lui Tverdohlebov.

Este o clădire construită la colțul cartierului, ridicată pe un plan unghiular, într-un parter pe un demisol înalt, cu fațadele aliniată la liniile roșii ale străzii. Arhitectura este eclectică cu reminiscențe neoclasică. Paramentul este în zidărie aparentă cu alternarea asizelor din două culori ale pietrei naturale. Din piatră cioplită sunt detaliile caracteristice: console la cornișă, Planimetria era soluționată pentru trei apartamente cu intrări separate din direcția ambelor străzi. Intrările sunt prin porticuri, dominate de frontoane. S-au păstrat canaturile încrustate ale ușilor și decorația plastică a interioarelor [36].

Uniunea Organizațiilor Veteranilor, (strada Pușkin 16)

Monument de arhitectură de însemnătate națională, introdus în Registrul monumentelor de istorie și cultură a municipiului Chișinău la inițiativa Academiei de Științe.

Primele informații documentare datează din 1858 când aparținea secretarului de colegiu Matvei Vasile Glemboțky. În 1890 o parte a curții cu o casă într-un parter, orientat spre stradă a fost cumpărată de căpitanul Spiridon Alexandrovici Boguș, care în 1895 a construit o casă de piatră într-un etaj.

Case individuale, strada Pușkin, 16 A, B, C

Literul A. Este o casă, construită într-un parter, unghiulară în plan, cu aripa lungă adâncită în curte, cu fațada îngustă aliniată liniei roșii a străzii. Arhitectura este în stil eclectic, cu detalii din arsenalul clasicist. Fațada este simetrică, cu două rezalite laterale, dominate de frontoane triunghiulare. Prin rezalitul din dreapta are loc intrarea de onoare în casă. Cinci axe compoziționale, trei ferestre rectangulare sunt în partea centrală, și o fereastră și un gol de ușă sunt amplasate în rezalitele laterale, cu partea superioară în arc în plin cintru.

Literul B. Este o clădire alcătuită dintr-un parter, cu planul unghiular, cu fațada aliniată la linia roșie a străzii. Fațada are o compoziție asimetrică, alcătuită din șase axe, cinci de ferestre rectangulare, și una a intrării de onoare, evidențiată printr-un rezalit.

Arhitectura fațadei a avut de suferit în urma unor intervenții neautorizate, fiind distruse toate detaliile arhitectonice originale.

Literul C. Este o clădire alcătuită dintr-un parter, cu planul rectangular, amplasată în adâncul curții. Arhitectura clădirii a fost modificată: i s-au adăugat două etaje și schimbate detaliile arhitecturale în spirit postmodern [37].

Ambasada României în Republica Moldova (Curtea urbană a lui N.I. Semigradov - Vila urbană a lui N.I. Semigradov (denumire din Registru)) Ambasada României în Republica Moldova este găzduită într-una dintre cele mai frumoase clădiri din Chișinăul istoric, denumită „Curtea urbană a lui N.I. Semigradov” în Registrul monumentelor de istorie și cultură al Municipiului Chișinău, situată pe strada București 66/1 (sau Pușkin 17 în Registrul monumentelor). Curtea ambasadei, vizibilă din stradă, este o adevărată grădină unde cresc cireși, caiși, tei, castani, pini, brazi și alte specii. Această oază de liniște a atras și o familie de veverițe, care nu par să se simtă deranjate de activitatea noastră curentă sau de organizarea unor evenimente de diplomatie publică în incintă.

Monument de arhitectură de însemnătate națională, introdus în Registrul monumentelor de istorie și cultură al municipiului Chișinău la inițiativa Academiei de Științe.

În 1872 protoiereul Vasile Vasilevici Purișkevici a vândut rotmistrului în rezervă, mai târziu consilierul de stat efectiv, Nicolai Ivanovici Semigradov, o parte virană a curții sale, aflată la colțul cartierului, mărginit de străzile Gubernială și Podoliei. Pe acest loc, la colțul cartierului, între anii 1873 și 1875, Nicolai Ivanovici Semigradov, a construit o casă. Autorul proiectului, se presupune, a fost arhitectul urban A.I. Bernardazzi, sau arhitectul M.S. Serotzinski. După descrierea clădirii din anul 1897, „casa avea 13 odăi, 7 camere orientate spre stradă, 6 – spre curte și în atenansă – se aflau 3 apartamente”.

Fațada orientată spre strada A.S. Pușkin este simetrică, cu șase axe compoziționale, toate ferestre. Detaliile arhitectonice sunt din arsenalul stilului clasicist, tratate eclectic. Paramentul parterului este tratat cu rosturi orizontale care imită bosajele clasicismului francez, paramentul etajului – tencuit neted, pe fundalul cărui se evidențiază ancadramentele ferestrelor rectangulare, cu cornișe triunghiulare dotate cu o friză din motive vegetale. Colțul clădirii lărgit de volumul prismatic, cu ferestrele în arc în plin cintru de la etaj, despărțite prin piloni masivi, înviorează arhitectura clădirii [38, 39].

Instituția Publică Liceul Teoretic „Gheorghe Asachi”

În data de 3 august 1882, la Chișinău, a fost finisată construcția clădirii gimnaziului pentru fete nr. 1, astăzi, Instituția Publică Liceul Teoretic „Gheorghe Asachi”. Autorul proiectului este arhitectul Henrik Lonsky, originar din Odessa. Instituția Publică Liceul Teoretic „Gheorghe Asachi” este un nume de rezonanță în istoria pedagogiei, fiind cea mai veche instituție dintre Prut și Nistru, o fortăreață a românismului și un bastion al francofoniei. Primul Gimnaziu laic de fete din Basarabia și-a deschis ușile la 8 martie 1864, fiind întemeiat de Janett Dubois, cu înregistrare la Inspectoratul Școlar Novorossia, care a activat în baza programelor școlare create de cărturarul iluminist Gheorghe Asachi. Ca așezământ privat de fete a fost susținut financiar nu numai de către corpul didactic în frunte cu directoarea L. Beliugov, ci și de Fondul Monetar al Dumei orașenești și alți nobili: A. Bernardazzi – arhitect, Pirogov – medic rus, Lazo – moșier ș. a.

Actuala clădire a blocului vechi, unde își fac studiile elevii din clasele primare, rămâne și astăzi un vestigiu arhitectural al trecutului, proiectată de arhitectul basarabean Nicolae Apostulopulo, legată spiritual și de infrastructură, printr-o galerie subterană, de *Capela* gimnaziului de fete (azi Biserica Sf. Teodora de la Sihla), o bijuterie istorică în stil bizantin realizată în 1895 de arhitectul A. Bernardazzi. Aflată la intersecția mai multor interese de propagare socialistă, din 1954 școala poartă mai multe decenii numele de G.I. Kotovschi. După prăbușirea Imperiului Sovietic, în 1990, perioada renașterii naționale, școala devine Liceul Român-Francez „Gheorghe Asachi”.

Din 1990, instituția capătă statut de liceu cu numele Liceul Teoretic Român-Francez „Gheorghe Asachi” din Chișinău, iar din 2006 și până în prezent instituția este numită Liceul „Gheorghe Asachi”, purtând numele poetului, prozatorului și dramaturgului român Gheorghe Asachi [40, 41, 42].

Biserica Sfânta Teodora de la Sihla

Ctitorii Bisericii Sfânta Teodora de la Sihla au fost Teodor Krupensky și fiica lui Eufrosinia care a fost căsătorită cu principele Viazemski din Rusia. Biserica a fost proiectată de Alexandru Bernardazzi în 1895 și inițial a fost capela Gimnaziului de fete II. Piatra de lângă basorelieful lui Bernardazii este piatră adusă din Peștera din zona Neamțului unde a stat în sihăstrie Sfânta Teodora. Pe vremea URSS aici

a fost Muzeul Ateismului din Chișinău. Grilajele din interiorul bisericii și scara interioară din metal au fost confecționate în 1892 la uzina S. Serbov din Chișinău. Capelă liceului pentru fete a zemstvei basarabene, a fost construită în 1895, ctitori Teodor Krupensky și Eufrosinia Veazemsky, arhitect A.I. Bernardazzi.

Amplasarea și structura spațială diferă de cele tradiționale, clădirea fiind ajustată la circumstanțele locului. Alinierea ei liniei roșii a străzii și frontului de clădiri deja existent anterior, și alipirea de clădirea gimnaziului pentru asigurarea comunicării lor interioare, a cerut ridicarea capelei pe un demisol înalt și concentrarea formelor arhitecturale pe fațada principală, particularități ce au impus capelei multă originalitate. Aceste particularități au atribuit bisericii multă originalitate. Creată în epoca eclectismului stilistic, sursa de inspirație fiind nu numai arhitectura rusă, din secolul al XVII-lea ci și otomană, combinate cu valențe artistice noi.

Partea vestică, lipsită de pronaos, are două niveluri – jos o încăpere auxiliară, deasupra căruia este amenajat cafasul. Soluția artistică a fațadei principale prezintă o noutate pentru lăcașurile de cult din Basarabia, prin care s-a accentuat apartenența ei la o instituție de învățământ. Pavilioanele laterale, masive, construite din piatră, cu coloane robuste din arhitectura nouă sunt ridicate deasupra intrărilor laterale și în retragere de la linia străzii, formându-se o mică curte interioară. Colțurile fațadei sunt evidențiate prin flancarea lor de două turnulețe zvelte, acoperite cu piramide ascuțit și înalte, care amintesc moscheile turcești.

Aspectul bisericii este înviorat de utilizarea grilajelor turnat din fontă de la pavilioanele laterale.

Sfințirea capelei a avut loc peste 27 ani din cauza unui eveniment tragic produs în altarul ei, ce a făcut imposibilă folosirea ei în continuare, gimnaziul având în acest timp o altă capelă, construită în curtea sa. A fost sfințită în 1922 primind hramul „Sf. Teodor Tiron” a Liceului pentru fete „Regina Maria”. A fost remisă în 1994 Mitropoliei Basarabiei de stil vechi [43, 44, 45].

Muzeul Național de Artă al Moldovei (sediul Dadiani – Str. 31 August 1989, nr. 115)

Muzeul Național de Artă al Moldovei, una dintre cele mai prestigioase instituții muzeale din Moldova, fondat în anul 1939, este alcătuit din trei edificii, importante monumente de arhitectură de la sfârșitul sec. XIX – începutul sec. XX: Casa Hertza, Casa Kligman și

sediul central Dadiani. Muzeul mai deține în custodia sa și unul dintre cele mai valoroase monumente istorice din sec. XVI, Biserica Adormirea Maicii Domnului din Căușeni cu o pictură-unicat pentru Republica Moldova, realizată în anul 1763.

Sediul Dadiani, unde în ultimele decenii, muzeul păstrează o mare parte din colecții și desfășoară întreaga activitate expozițională, a fost construit în anul 1901, după proiectul arhitectului Alexandru Bernardazzi, la inițiativa și din fondurile principesei Natalia Dadiani, ca gimnaziu pentru fete, acesta funcționând până în timpul celui de-al doilea război mondial. Ulterior, clădirea a găzduit diverse instituții, printre acestea fiind sediul Comitetului Central al Partidului Comunist al RSSM, Palatul pionierilor și elevilor, ultimul beneficiar fiind Muzeul Partidului Comunist al Moldovei. În anul 1989, în urma lichidării acestuia, edificiul, împreună cu cele două anexe, aflat într-o stare avansată de degradare, după deteriorările provocate de seismul din 1986, a fost transmis Muzeului Național de Artă. La scurt timp, după alte trei cutremure consecutive din anul 1990, partea centrală a imobilului cu intrarea centrală din strada 31 august, fiind grav afectată, a fost închisă pentru public [46, 47, 48, 49].

Casa Presei (Str. Alexandr Pușkin, 22). Casa Presei din Chișinău a fost construită în perioada 1964-1967, arhitecți S. Șoihet, B. Vaisbein. Clădirea a fost creată într-o plastică arhitecturală simplă. Corpul principal de formă alungită creează frontul străzii, executat din panouri prefabricate. Panourile de beton armat de pe fațadă marchează un relief față de brăurile orizontale ale ferestrelor. Aici și-au desfășurat activitatea Uniunea Jurnaliștilor, agenții de știri și de presă și numeroase publicații periodice. Din 2018 clădirea se află în gestiunea I.P. „Direcției generale pentru administrarea clădirilor Guvernului Republicii Moldova” [50].

Palatul Național „Nicolae Sulac” (Str. Alexandr Pușkin, 21). Primele informații despre Palatul Național „Nicolae Sulac” datează cu anul 1972, numindu-se până în anul 1974, când s-a finisat total construcția lui, SALA DE SESIUNI. Aici s-au desfășurat congresele Partidului Comunist din Moldova, conferințe, adunări festive, simpozioane naționale și internaționale, întâlniri cu oficialități de stat. În anul 1974 a avut loc inaugurarea festivă cu denumirea Palatul „Octombrie”. Fiind transmisă la balanța Ministerului Culturii, în anul 1975, capătă o altă menire – mult mai largă și mai specială, devenind un bun al întregului popor în promovarea culturii și artei. Arhitectura

deosebit de originală îi oferă clădirii un aspect somptuos, ce se impune atât prin interiorul, cât și prin exteriorul său. Amplasată simetric pe diagonală, la intersecția a doua străzi, subliniată pe laterale de mărețele coloane, îngemănate cu sticlă și fier, clădirea capătă o alură impunătoare de grandoare și eleganță. Pe toate lungimea sa fațada principală este paralel orientată spre strada Pușkin, vizavi de Casa Presei, înscriindu-se armonios în peisajul natural din centrul urbei noastre. Acest edificiu monumental, conceput de arhitectul S. Fridman, are o sistematizare concretă în vederea funcționării sale polivalente. Superba sală de spectacole, cu circa 2 000 de locuri, se constituie din parter cu amfiteatru, loje și balcon.

Din anul 1990 se numește Palatul Național. După capacitățile sale tehnice – de montare și prestare a serviciilor artistice, acest edificiu oferă posibilitatea de a desfășura spectacole teatralizate și de divertisment, concerte de diferite genuri muzicale. Performanța și viabilitatea îi este specifică pe parcursul anilor [51].

Primăria municipiului Chișinău (Bd. Ștefan cel Mare și Sfânt 83). Clădirea primăriei, ridicată în două niveluri, cu planul în formă de careu, ocupă colțul cartierului, mărginit lateral de strada Vlaicu Pârcălab, construită cu fațadele principale pe liniile roșii ale străzilor. Fațadele sunt înviorate de rezalite, încununate cu frontoane triunghiulare, în care se află intrări în unitățile comerciale de la parter și intrarea în curtea interioară a primăriei. La sfârșitul secolului al XIX-lea primarul orașului, Carol Schmidt, a înaintat inițiativa construcției unui sediu nou pentru дума orașenească, pe locul ocupat de depoul de pompieri. Proiectarea a fost încredințată lui Mitrofan Elladi, arhitectul de atunci al orașului. În ajutorul său a fost invitat Alexandru Bernardazzi. Arhitectura clădirii este în spirit eclectic în baza arhitecturii renașterii italiene. Construcția sediului dumei a fost terminată în 1902. În 1941, în timpul retragerii sovieticilor, consiliul local, cum era denumită primăria pe atunci, a fost aruncat în aer. Clădirea a fost restaurată în 1944 de către administrația românească. A fost distrusă din nou, în luna august a anului respectiv, în timpul bombardamentelor aeriene sovietice. După război clădirea necesita o restaurare serioasă, iar de acest lucru s-a ocupat arhitectorul Robert Kurtz, în perioada 1946–1948. Acesta s-a inspirat din fotografiile păstrate, pentru a restabili fațada cât mai aproape posibil de varianta originală. În 1951, administrația a revenit în clădire, fiind astfel dată în exploatare [52].

Clădirea Guvernului (Casa Guvernului din Chișinău). Clădirea care găzduiește în prezent Guvernul Republicii Moldova a fost construită în perioada 1960-1965, după proiectul realizat al arhitectului S. Fridlin. Este situată în Piața Marii Adunări Naționale din Chișinău, pe locul unde înainte erau amplasate sediul fostei Mitropolii și Casa Eparhială Basarabeană (distruse în timpul celui de-al II Război Mondial). Semyon Fridlin a proiectat și Palatul „Octombrie” (acum Palatul Național), pentru care a primit titlul de arhitect emerit al RSSM. Casa Guvernului, concepută inițial ca un edificiu administrativ, este o construcție din beton armat cu 6 etaje, fețuită cu plăci din cotileț alb, în plan având forma literei „П” din alfabetul chirilic, cu aluzie spre cuvântul „Партия/Partid”. Fațadele clădirii sunt executate în formă de piloane verticale albe, unite la nivelul etajului de sus cu un element de cornișă, în centrul căreia (deasupra intrării principale) este situată stema Republicii Moldova. Soclul și pervazurile de la intrările în clădire sunt acoperite cu granit negru șlefuit, fiind în contrast cu pilonii deschiși la culoare, acoperiți cu blocuri din piatră albă și pun în valoare exactitatea construcției. La intrarea în clădire figurează inscripția „Guvernul Republicii Moldova”. Clădirea Guvernului Republicii Moldova n-a fost restaurată niciodată, efectuându-se doar reparații curente. La moment aici se află sediul la câteva ministere. Edificiul este de o importanță națională [53].

Referințe:

1. <http://www.moldova-tourism.md/index.php/ro/descopera-moldova/291-piata-marii-adunari-nationale>
2. <https://visit.chisinau.md/audio/statuia-lui-stefan-cel-mare/>
3. <http://monuments-remembrance.eu/ro/panstwa/rumunia-4/212-statue-of-stephen-the-great-2>
4. <https://www.maib.md/ro/vanzare-gaj> , <https://999.md/ru/61334095>
5. https://visit.chisinau.md/obiective_turistice/gradina-publica-stefan-cel-mare-si-sfant/
6. <http://dinbasarabia.ro/turism/aleea-clasicilor/>
7. <https://casamare.md/ro/places/arkhitekturnye-pamyatniki/alleya-klassikov>
8. <https://ruskie.md/gde-i-kto-otlil-byust-pushkina-dlya-pamyatnika-v-kishineve/>
9. <https://dgacg.md/ro/patrimoniul-str-nicolae-iorga-nr-212324>
10. <https://www.nationalmuseum.md/ro/history/>
11. https://visit.chisinau.md/obiective_turistice/statuia-lupoacei-romane-lupa-capitolina/

12. https://visit.chisinau.md/obiective_turistice/biblioteca-nationala-a-republicii-moldova/
13. МОРАРЬ, М. (29 octombrie 2017). „Советское наследие Кишинева: Какими зданиями жители столицы могут гордиться”.
14. „Bijuterii PR. Buchetele”. Arhivat din original la 28 februarie 2019. <https://web.archive.org/web/20190228022510/http://palatulrepublicii.md/2019/02/26/bijuterii-pr-buchetele/>
15. „Сажина, Хелли Николаевна” <https://ru.wikipedia.org/wiki/>
16. „Bijuterii PR. Vitralii de Filimon Hămuraru”. Arhivat din original la 27 februarie 2019
17. Uniunea Artiștilor Plastici din Republica Moldova. „Filimon Hămuraru”. Arhivat din original la 26 septembrie 2016. <https://web.archive.org/web/20160926132316/http://hamuraru-filimon.arta.md/>
18. „Bijuterii PR. "Strugurii" de Filip și Alexandr Nutovici”. <https://web.archive.org/web/20190227182141/http://palatulrepublicii.md/2019/02/21/strugurii-de-filip-si-alexandr-nutovici/>
19. Colesnic, Iurie (Chișinău 1997). Chișinău, Enciclopedie. Museum;
20. „Expoziție impresionantă de straie populare la Palatul Republicii de Ziua Națională a Iei”. Publica. 24 iunie 2018 https://www.publika.md/expozitie-impresionanta-de-straie-populare-la-palatul-republicii-de-ziua-nationala-a-iei_3010539.html
21. Moldpres. „Moldovan Palace of Republic hosts National Award Gala 2018” <https://www.moldpres.md/en/news/2018/08/24/18007593>
22. <http://www.monument.sit.md/mihai-kogalniceanu/70/>
23. <http://www.monument.sit.md/mihai-kogalniceanu/67/>
24. <https://usm.md/?p=9217>
25. Vom putea urca în Turnul de apă, *Timpul de dimineață*. <https://timpul.md/articol/vom-putea-urca-in-turnul-de-apa-27842.html>
26. Muzeul orașului Chișinău (Turnul de apă) la orașulmeu.md <http://orasulmeu.md/muzeului-orasului-chisinau-turnul-de-apa/>
27. „Alexei Mateevici, 60 A: Castel de apă”. monument.sit.md. <http://www.monument.sit.md/alexei-mateevici/60/>
28. Muzeul istoriei orașului Chișinău la prospect.md <https://www.prospect.md/ro/history/muzee-istoria-muzeelor/muzeul-istoriei-oraului-chiinau.html>
29. <https://visit.chisinau.md/obiective-turistice-mapa/#desc7>
30. https://visit.chisinau.md/obiective_turistice/monumentul-lui-ion-si-doina-aldea-teodorovici/
31. <http://www.monument.sit.md/mihai-kogalniceanu/65/>
32. <https://www.ansa.gov.md/ro/content/prezentare-generală>
33. <http://www.monument.sit.md/mihai-kogalniceanu/63/>

34. https://ro.wikipedia.org/wiki/Comitetul_Na%C8%9Bional_Olimpic_%C8%99i_Sportiv_din_Repblica_Moldova
35. https://ro.wikipedia.org/wiki/Comitetul_Na%C8%9Bional_Olimpic_%C8%99i_Sportiv_din_Repblica_Moldova
36. <https://www.bncreanga.md/?page=4>
37. <http://www.monument.sit.md/puskin/16/>
38. <https://chisinau.mae.ro/node/244>
39. <http://www.monument.sit.md/puskin/17/>
40. <https://asachi.md/liceu/istoria-liceului/>
41. <https://diez.md/2018/05/27/foto-cladirea-liceului-gheorghe-asachi-din-chisinau-urmeaza-sa-fie-restaurata-cum-ar-putea-arata-institutia/>
42. <https://noi.md/md/capitala/cinci-curiozitati-istorice-despre-liceul-gh-asachi-din-capitala;>
43. <https://radacina.md/biserica-sfinta-teodora-de-la-sihla/>
44. <https://radacina.md/biserica-sfinta-teodora-de-la-sihla/>
45. <http://www.monument.sit.md/biserici/puskin-20/>
46. <https://mnam.md/istoric?lang=ro>
47. „31 august 1989, 115. Clădirea fostului gimnaziu pentru fete fondat de principesa N.G.Dadiani”. monument.sit.md. <http://www.monument.sit.md/31-august-1989/115/>
48. „Istoric”. Muzeul Național de Artă al Moldovei (mnam.md). https://ro.wikipedia.org/wiki/Muzeul_Na%C8%9Bional_de_Art%C4%83_al_Moldovei
49. „Гимназия Дадияни - Памятник национального значения” [Gimnaziul Dadiani: Monument de importanță națională] (în rusă). Free time.md. <https://web.archive.org/web/20151222131705/http://www.free-time.md/rus/bild/i14-gimnazij-dadiani-pamjtnik-nacionalnogo-znachenij/>
50. <https://dgacg.md/ro/patrimoniul/str-pu%C8%99kin-nr-22>
51. https://visit.chisinau.md/obiective_turistice/palatul-national-nicolae-sulac/
52. https://visit.chisinau.md/obiective_turistice/cladirea-primariei-municipiului-chisinau-bd-stefan-cel-mare-si-sfant-83/
53. https://visit.chisinau.md/obiective_turistice/casa-guvernului-din-chisinau-piata-marii-adunari-nationale-1/

Articolul a fost realizat în cadrul proiectului de cercetare nr. 20.80009.0807.34 „*Sporirea valorii patrimoniului cultural din Republica Moldova*”.